

LEERPLAN
SECUNDAIR ONDERWIJS

Economie

2de graad D-finaliteit
II-Eco'-d

BRUSSEL

D/2024/13.758/037

Versie januari 2024

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lessen ...).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen en over structuuronderdelen heen. Leerplannen geven expliciet aan voor welke leerplandoelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een leraar naar de lessen van een collega laat leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed

onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhouden die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis ... Dwarsverbanden doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan helpt daartoe. Het zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is [differentiëren](#) van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrenge biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In 'extra' wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswerk, individueel, auditief, visueel, actief ...) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in [evaluatie](#) en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft de samenhang binnen de graad en met de onderliggende graad, en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel. De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de cesuurdoelen of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '+' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.

De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de cesuurdoelen en/of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties, afhankelijk van de finaliteit. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan.

Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.

'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een rubriek 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben.

De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties.

2 Situering

2.1 Samenhang met de eerste graad

Het leerplan Economie heeft een inhoudelijke verwantschap met het leerplan Financieel-economische vorming (I-FEV-a) in de eerste graad.

2.2 Samenhang in de tweede graad

Dit leerplan is gebaseerd op het leerplan Economie dat geldt voor de studierichtingen Economische wetenschappen, Bedrijfswetenschappen en Topsport-Economie (II-Eco-d). Een selectie van (bedrijfs)economische concepten komen opnieuw aan bod.

2.3 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is bestemd voor de domeinoverschrijdende studierichtingen Moderne talen en Natuurwetenschappen.

Het leerplan richt zich op één graaduur.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Economie en het vormingsconcept

Het leerplan is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialogeschool. In dit leerplan ligt de nadruk op de **economische vorming**. De wegwijzers duurzaamheid, rechtvaardigheid en kwetsbaarheid en belofte maken er inherent deel van uit.

Het bestuderen van de werking van markten verschaft inzicht in de economie als systeem en de rol die de overheid hierbij speelt. Vanuit de wegwijzers **duurzaamheid** en **kwetsbaarheid en belofte** helpen we leerlingen om een kritische houding aan te nemen als consument, toekomstig werknemer of ondernemer. Leerlingen denken ook na over de manier waarop ondernemingen zich organiseren en ontwikkelen met aandacht voor mens en planeet.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

De consument en producent in relatie tot de economische wereld

De economische wetenschap bestudeert het keuzegedrag van de consument die met beperkte middelen een maximale behoeftebevrediging wil bereiken, maar ondernemers dienen eveneens bewuste keuzes te maken: hoeveel moeten ze produceren opdat hun winst maximaal is? De theoretische verklaring van het consumenten- en producentengedrag vormt de basis voor de vraag- en aanbodcurve en hun verloop in het marktschema.

De werking van markten

Onderzoek naar het tot stand komen van prijzen en welke factoren dat proces beïnvloeden verschaft inzicht in de marktwerking en de economie als systeem. Daarbij wordt uitgegaan van de voorwaarden van een perfect competitieve markt.

De leerlingen analyseren ook het prijsmechanisme op de arbeidsmarkt en de invloed van collectieve onderhandelingen op de loonvorming.

Internationale handel en economische relaties

Internationale handel is belangrijk en dat belang is de laatste jaren alleen maar toegenomen. De intensifiëring van internationale handel kan niet losgekoppeld worden van economische samenwerkingsverbanden. Zo brengen leerlingen de ontwikkeling van het verenigd Europa van vandaag in verband met de verschillende vormen van economische integratie.

De werking van ondernemingen en organisaties

Het bepalen van een algehele bedrijfsstrategie is essentieel in functie van de continuïteit en groei van een onderneming. Missie, visie, normen en waarden staan daarbij centraal.

Een onderneming wil op lange termijn succesvol blijven en haar doelstellingen bereiken. Daartoe probeert ze sterke, winstgevende relaties met haar klanten uit te bouwen. De marketingstrategie is de weg waarlangs deze relaties tot stand komen, van daaruit ontwerpt de onderneming de marketingmix om de

Elke onderneming heeft een financiële administratie om zicht te krijgen op haar bedrijfsprocessen en omdat ze wettelijk verplicht is om verrichtingen te registreren. In functie van de administratieve organisatie is de keuze voor een ondernemingsvorm bepalend voor de financiële aansprakelijkheid van de ondernemer en de boekhoudkundige verplichtingen waaraan hij moet voldoen. De leerlingen verwerven inzicht in de wijze waarop ondernemingen feiten van financiële aard boekhoudkundig verwerken.

3.3 Opbouw

- De consument en producent in relatie tot de economische wereld
- De werking van markten
- De werking van ondernemingen en organisaties

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang met de eerste graad

Vanuit het leerplan Financieel-economische vorming worden leerlingen vertrouwd met financiële en (bedrijfs)economische concepten waaronder

- factoren die behoeften en koopgedrag beïnvloeden;
- betaalmiddelen en verkoopkanalen;
- de rol van gezinnen, bedrijven en overheid in de economie.

3.4.2 Samenhang in de tweede graad

Een aantal leerplandoelen van het leerplan II-Eco-d zijn overgenomen met betrekking tot:

- het optimaal keuzegedrag van de consument en producent;
- marktwerking bij volkomen concurrentie;

- de werking van het marktmechanisme op de arbeidsmarkt;
- internationale handel en economische relaties;
- de bedrijfs- en marketingstrategie;
- boekhouden.

3.5 Aandachtspunten

- In dit leerplan zijn een aantal leerplandoelen van het leerplan II-Eco-d opgenomen, maar gezien het beperkte tijdsbestek kunnen deze niet met zoveel diepgang aan bod komen. In de wenken vind je suggesties om specifieke leerinhouden op een efficiënte manier aan te bieden.
- Bij het realiseren van dit leerplan is het aangewezen om bij economische thema's te werken met actuele informatie en cijfers. Voor bedrijfskundige thema's kan je vertrekken vanuit concrete voorbeelden die betekenisvol zijn voor leerlingen. Reële bedrijfssituaties vormen een context waarbij leerlingen zich betrokken voelen, wat het leerproces ten goede komt.
- Dit leerplan is gericht op het verwerven van inzicht in een aantal (bedrijfs)economische concepten. In functie van de analytische aanpak van het vak economie in de derde graad is het wenselijk dat leerlingen (in de tweede graad) economische gegevens en grafieken leren analyseren en interpreteren. Daartoe bieden de leerplandoelen met betrekking tot producentengedrag en marktwerking leerkanalen, waar in de derde graad wordt op verder gebouwd.
- Wat betreft het onderdeel bedrijfswetenschappen is het van belang dat leerlingen vanuit een inzicht in de structuur en de opbouw van de balans en de resultatenrekening de boekhoudtechniek begrijpen en kunnen toepassen bij het registreren van eenvoudige handelsdocumenten. Bij het aanbrengen van meer technische leerinhouden is het belangrijk te vertrekken vanuit eenvoudige (cijfer)voorbeelden wat een snelle verankering mogelijk maakt.

3.6 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionalisering en lerarennetwerken, surf dan naar de [leerplanpagina](#).

4 Leerplandoelen

4.1 De consument en producent in relatie tot de economische wereld

LPD 1 De leerlingen analyseren het optimaal keuzegedrag van de consument.

Wenk: Het spel van preferenties, inkomen en prijzen bepalen de optimale keuze van de consument. Je kan de leerlingen de individuele vraagcurve laten afleiden op basis van aangereikte preferentieschema's en budgetlijnen. Dat betekent dat de leerlingen zelf geen berekeningen (op basis van de budgetvergelijking) van goederencombinaties uitvoeren en deze grafisch voorstellen. De focus ligt eerder

op de verklaring van het negatief verband tussen de vraag naar een product en de prijs ervan, wat ook in LPD 3 aan bod komt.

LPD 2 De leerlingen analyseren het optimaal keuzegedrag van de producent.

Wenk: Bij de analyse van het producentengedrag is winstmaximalisatie het uitgangspunt. Je kan de leerlingen erop wijzen dat in de realiteit ook andere doelstellingen een rol spelen voor ondernemingen zoals het vergroten van hun marktaandeel, versterken van hun concurrentiepositie enz.

Wenk: In functie van de rekenkundige en grafische analyse van de kosten worden de productiekosten ingedeeld in vaste en variabele kosten (al dan niet afhankelijk van productiegrootte per tijdsperiode), totale en gemiddelde kosten (voor het geheel van de productiegrootte of per eenheid) en marginale kosten (naargelang de productiegrootte verandert). De leerlingen berekenen de variabele kosten op basis van gegeven productieniveaus.

Wenk: Wat betreft opbrengsten ga je ervan uit dat de producent geen invloed uitoefent op de prijs en actief is in een volkomen concurrentiële markt. De opbrengsten worden ingedeeld in totale, gemiddelde en marginale opbrengsten.

Wenk: De individuele aanbodcurve valt samen met het stijgende deel van de marginale kostencurve, producenten zullen hun productie stopzetten als ze hun variabele kosten niet meer kunnen dekken met de opbrengsten.

Wenk: Je kan de leerlingen erop wijzen dat de analyse van het producentengedrag de basis vormt voor de wet van vraag en aanbod waarbij er wordt uitgegaan van een positief verband tussen het aanbod van een product en de prijs hiervan (LDP 3).

4.2 De werking van markten

LPD 3 De leerlingen analyseren de prijsvorming bij volkomen concurrentie met inbegrip van de rol van de overheid.

★ Prijselasticiteit

Wenk: Je kan vertrekken van de voorwaarden voor een perfect competitieve markt.

Wenk: Bij de realisatie van dit leerplandoel staat de grafische analyse van het marktmechanisme, dat optimaal werkt op een competitieve markt, centraal. De wet van vraag en aanbod zorgt voor het markevenwicht.

Wenk: Leerlingen beredeneren aan de hand van vraag- en aanbodschemata's het markevenwicht en hoe een wijziging van inkomen, aantal aanbieders of technologische ontwikkelingen ervoor zorgt dat dit evenwicht voortdurend verandert.

Wenk: Wat betreft de rol van de overheid kan je denken aan het effect van maximum- of minimumprijzen.

LPD 4 De leerlingen analyseren het marktmechanisme op de arbeidsmarkt met inbegrip van de invloed van collectieve afspraken.

Wenk: Je kan wijzen op het feit dat onevenwichten op de arbeidsmarkt leiden tot werkloosheid of knelpuntberoepen.

Wenk: De leerlingen verklaren de invloed van factoren zoals de marktvraag naar goederen of nieuwe technologieën op het marktevenwicht.

Wenk: Bij collectieve afspraken kan je denken aan collectieve arbeidsovereenkomsten zoals minimumlonen.

4.3 Internationale handel en economische relaties

LPD 5 De leerlingen analyseren internationale handel en internationale economische relaties

★ Handelsbalans

Outsourcing, offshoring

Wenk: Je kan best vertrekken van het Belgische handelsverkeer en leerlingen laten ontdekken wie onze belangrijkste handelspartners zijn. Daarbij kan je wijzen op het effect van de interne markt: de lidstaten van de Europese Unie (als douane-unie) vormen de belangrijkste afzetmarkt voor onze exportproducten.

Wenk: Internationale handel leidt tot meer verwevenheid tussen nationale economieën of globalisering. Zo worden arbeidsintensieve activiteiten vaak uitbesteed aan buitenlandse bedrijven (offshoring) omwille van de loonkost.

4.4 De werking van ondernemingen en organisaties

LPD 6 De leerlingen vergelijken courante ondernemingsvormen op het vlak van aansprakelijkheid, administratie en fiscaliteit.

Wenk: De keuze voor een ondernemingsvorm is belangrijk in functie van het beperken van het financiële risico: kiest een ondernemer voor een eenmanszaak, dan impliceert dit een onbeperkte aansprakelijkheid. De keuze voor een nv of bv (dit zijn de meest voorkomende vennootschapsvormen) levert het voordeel van beperkte aansprakelijkheid op.

LPD 7 De leerlingen registreren een eenvoudige factuur met btw en haar betaling of inning.

Wenk: Inzicht in de opbouw en structuur van de balans, met aandacht voor aanwending en oorsprong van vermogen, en de resultatenrekening is noodzakelijk om de techniek van het dubbel boekhouden te begrijpen en te kunnen toepassen.

Wenk: Het is essentieel dat leerlingen de te boeken documenten kunnen interpreteren, om ze vervolgens boekhoudkundig te beredeneren door middel van een redeneerschema. Je werkt best met eenvoudige aankoop- of verkoopfacturen, waarbij geen kortingen of kosten verrekend zijn.

Wenk: Het is belangrijk leerlingen erop te wijzen dat de btw een verbruiksbelasting is waarbij de finale consument de belasting betaalt over de toegevoegde waarde die gecreëerd wordt vanaf de eerste producent tot de finale consument. Alle ondernemingen die waarde toevoegen in de keten zijn belastingplichtigen, de

consument is belastingdrager.

LPD 8 De leerlingen illustreren het belang van een bedrijfsstrategie.

Wenk: De bedrijfsstrategie of het strategisch plan legt eerst de missie en bedrijfsdoelstellingen vast en bepaalt vervolgens welke activiteiten nodig zijn om deze te bereiken. In dat verband kan je wijzen op het belang van waarden en normen. Een meer gedetailleerde planning gebeurt in de verschillende functionele afdelingen en vertaalt zich in een marketingstrategie, HR-strategie, verkoopstrategie enz.

LPD 9 De leerlingen illustreren hoe een onderneming haar **marketingmix** samenstelt op basis van haar marketingstrategie.

Wenk: De marketingstrategie is de weg waarlangs sterke en winstgevende relaties met klanten tot stand komen, zo kan je wijzen op de concurrentiestrategieën van Porter of de klantgerichte marketingstrategie die vertrekt van een grondige klantanalyse (wie zijn de klanten, wat zijn hun behoeften en hoe ze te bereiken?)

Wenk: Aan de hand van de marketingmix kan je illustreren dat marketing veel meer is dan reclame alleen. Je kan daarvoor vertrekken van een productgedreven of klantgerichte marketingmix.

5 Lexicon

Het lexicon bevat een verduidelijking bij begrippen die in het leerplan worden gebruikt. Die verduidelijking gebeurt enkel ten behoeve van de leraar.

Marketingmix

Onder de marketingmix worden marketingvariabelen (bv. product, prijs, plaats en promotie) begrepen waarop een onderneming greep heeft en die ze in de juiste verhouding aanwendt om de gewenste respons bij de doelgroep op te roepen. In de loop der tijd is het marketingdenken veranderd, zo is het klassieke productgerichte 4P-model vertaald naar het klantgerichte 4C-model, dat beter aansluit bij het online tijdperk.

Onderneming

De “onderneming” in de zin van artikel I van boek I van het WER verwijst naar:

- iedere natuurlijke persoon die zelfstandig een beroepsactiviteit uitoefent (bv. een eenmanszaak, een zaakvoerder vennootschap, een kunstenaar);
- iedere rechtspersoon (elke vennootschap, vzw of stichting);
- iedere andere organisatie zonder rechtspersoonlijkheid (bv. een maatschap)

Offshoring

Offshoring is een vorm van outsourcing waarbij één of meerdere bedrijfsactiviteiten worden uitbesteed naar een land buiten het land waar de hoofdvestiging van de onderneming is.

Outsourcing

Outsourcing is het door bedrijven uitbesteden van voorheen eigen activiteiten aan derden.

6 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

6.1 Infrastructuur

Een leslokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

6.2 Materiaal en gereedschappen waarover elke leerling moet beschikken

Om de leerplandoelen te realiseren beschikt elke leerling minimaal over onderstaand materiaal. De school bespreekt in de schoolraad wie (de school of de leerling) voor dat materiaal zorgt. De school houdt daarbij uitdrukkelijk rekening met gelijke kansen voor alle leerlingen.

- (mobile) devices met een internetaansluiting;
- actuele software toereikend om de leerplandoelen te realiseren.

7 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en een toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	
Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken

Evaluëren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreeren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...
Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	3
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	4
1.4	Differentiatie	4
1.5	Opbouw van leerplannen.....	6
2	Situering	7
2.1	Samenhang met de eerste graad	7
2.2	Samenhang in de tweede graad	7
2.3	Plaats in de lessentabel.....	7
3	Pedagogisch-didactische duiding	7
3.1	Economie en het vormingsconcept	7
3.2	Krachtlijnen	7
3.3	Opbouw.....	8
3.4	Leerlijnen.....	8
3.4.1	Samenhang met de eerste graad	8
3.4.2	Samenhang in de tweede graad	8
3.5	Aandachtspunten	9
3.6	Leerplanpagina.....	9
4	Leerplandoelen	9
4.1	De consument en producent in relatie tot de economische wereld	9
4.2	De werking van markten	10
4.3	Internationale handel en economische relaties	11
4.4	De werking van ondernemingen en organisaties	11
5	Lexicon	12
6	Basisuitrusting	13
6.1	Infrastructuur	13
6.2	Materiaal en gereedschappen waarover elke leerling moet beschikken	13
7	Glossarium	13

